

Pericolul discreditării a înseși temei discriminării (în loc de editorial)

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) a apărut ca o consecință inerentă, dar întârziată și politizată, a adoptării O.G. nr. 137/2000. În ce privește Ordonanța, ea este rezultatul unui efort sofisticat de promovare a acestui act normativ menit să acopere una din ciudățeniile sistemului românesc de protecție a identităților. În timp ce instrumentele destinate drepturilor minorităților naționale au fost dintotdeauna ample și bogate (ceea ce explică de ce marea problema a minorităților în România rezultă din (ne)aplicarea legilor în materie, și nu din absența lor), cel de combatere a discriminării se reducea la câteva prevederi cu puțină putere de combatere a fenomenului. Pe acest fundal precar a fost posibilă sistematica discriminare a membrilor unor minorități (în primul rând romii și maghiarii, ca să nu vorbim despre comunitatea LGBTQ, non-etnică), care a tulburat viața socială și politică din prima parte a anilor 1990. Afirmția anterioară explică de ce inițiativa de construcție a unui sistem de combatere a discriminării în România a plecat de la situația minorităților naționale. Nu este deloc ciudat ca adoptarea unui act normativ dedicat problematicii discriminării să fi apărut pe agendă odată de cu intrarea UDMR la guvernare, la începutul anului 1997. Aceasta, după ce a fost înființat Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale (DPMN), care a avut doi directori cu rang de ministru de mare eficiență, Gyorgy Tokay (1997-1999) și Peter Kovacs Eckstein (1999-2000).

În prima perioadă a funcționării coaliției CDR-PD-UDMR atenția s-a îndreptat spre completarea legislației adresată în mod specific minorităților naționale: privitoare la educație (cu succes) și privitoare la administrația locală (un eșec). Tema discriminării rămânea dificil de rezolvat întrucât la pedepsirea acestui tip de contravenții se împotriveau presa și parlamentarii. Cei doi actori reductibili, dar și interesați întrucât erau implicați în acțiunile sancționabile, dăduseră suficiente semnale că e improbabilă crearea unei paveze legislative împotriva comportamentelor cu caracter discriminatoriu, ale lor și a altora. Împingerea înainte a unui act normativ în materie a fost impulsionată de faptul că Uniunea Europeană pregătea adoptarea Directivei antirasiste, gândită să creeze un sistem minimal de protecție împotriva discriminării în întregul spațiu comunitar. Or, România deschisese negocierile de aderare la Uniune în anul 1999 în numele unei aspirații clar exprimate de coaliția atunci la putere și susținute de majoritatea populației.

Contextul a făcut ca, în anul 1999, un grup de inițiativă să lanseze proiectul de introducere a legislației anti-discriminatorii. Trei-patru persoane au jucat un rol central în inițiativă și apoi în ducerea ei la capăt. Unul a fost ministrul Peter Kovacs Eckstein, care a implicat DPMN, secondat de către Attila Marko, responsabil cu detaliile teoretice și practice ale temei. O a doua persoană importantă a fost Renate Weber, atunci directoare a Fundației pentru o Societate Deschisă, care a asigurat susținerea financiară a operației prin Fundație. Acest prim grup a coalizat numeroase alte organizații neguvernamentale fidele principiului non-discriminării, care aveau să dezbătă în reuniuni prelungite diferitele aspecte ale actului normativ și ale strategiei de promovare.

Faptul că sistemul de combatere a discriminării a fost gândit inițial drept unul de completare a legislației de protecție a minorităților naționale explică de ce, inițial, proiectul avea în vedere comunitățile naționale și etnice. Nu era de altfel ciudat, de vreme ce grupul de demnitari și activiști se raportau la ce se întâmpla la UE, unde Parlamentul european discuta o

directivă a egalității în muncă „indiferent de rasă și naționalitate” (de aici numele prescurtat al actului european: „Directiva antirasistă”). Una din ultimele, dar și din esențialele teme ale actului normativ care a fost discutat în coaliția civică s-a referit la sfera protecției: rămânem la grupările naționale și etnice, ceea ce *ar putea limita opoziția* la adoptarea lui, sau o extindem la grupările definite prin handicap (limbajul din acel moment), orientare sexuală etc.? Caz în care *suportul pentru lege* ar fi fost mai amplu. A învins ultima variantă.

O altă soluție care a contribuit decisiv la succes a fost opțiunea pentru o ordonanță simplă – în locul unei legi, caz în care proiectul propus era mai mult ca sigur ciopârțit –, sau a unei ordonanțe de urgență. Ultima putea fi însușită de guvern, nu era prima oară, însă varianta intra în contradicție cu natura actului normativ, de a legifera în materia drepturilor fundamentale. Ca urmare, era preferabil ca actul normativ să fie promovat în timpul vacanței parlamentare, deci prin ordonanță de guvern simplă. Fiecare membru al guvernului trebuia convins să susțină proiectul, unul după altul. Strategia a funcționat (detaliile merită un studiu de caz), un argument major fiind că adoptarea actului normativ dădea semnalul că România începe deja să răspundă cerințelor UE.

Faza finală de pregătire a ordonanței guvernamentale a acoperit primele luni ale anului 2000. Se știa deja, din sondaje, că PSD va câștiga alegerile, iar PRM va obține un număr substanțial de voturi. Era firească temerea ca prevederile ordonanței simple să fie strivite de un organism de conducere de factură pesedist-vadimistă. Este motivul pentru care inițiatorii au hotărât ca legea să prevadă un Consiliu aflat sub autoritatea guvernului, deși formula nu asigura independența cerută de directiva europeană (în pregătire finală; se știau prevederile ei). Gândeam că până la noile alegeri și formarea noului Executiv, guvernul „mai luminat” de atunci putea adopta hotărârea de înființare a CNCND și putea „umple” această instituție cu oameni dedicați combaterii discriminării. Este motivul pentru care ordonanța guvernamentală a impus ca adoptarea hotărârii de înființare a CNCND să aibă loc în cel mult trei luni de la intrarea în vigoare a ce a devenit O.G. nr. 137/2000. Coaliția civică a elaborat și transmis textul acestei hotărâri, pentru a evita întârzierile legate de elaborarea ei de echipa guvernului.

A fost să fie ca înființarea instituției cu rolul de a aplica O.G. nr. 137/2000, în timpul coaliției CDR-PD-UDMR, să eșueze. Ordonanța a fost adoptată în vara anului 2000. În ciuda prevederii foarte clare, până la sfârșitul mandatului guvernamental, hotărârea de înființare a CNCND nu a fost adoptată. Au urmat alegerile, au învins PSD și Ion Iliescu. Surpriza a fost ca formațiunea lui Adrian Năstase (atunci) să nu încheie previzibila coaliție cu PRM ci, paradoxal, una parlamentară cu UDMR (dublă de o alta cu Partida Romilor, devenită peste noapte „social democrată”). Partidul Social Democrat a continuat eforturile de integrare europeană inițiate de guvernarea perioadei 1996-2000, adăugând aderarea la NATO, merite de dimensiune istorică. În același timp, PSD a avut grijă să politizeze tot ce se putea și asta s-a întâmplat și cu CNCND. Apreciez că între 2002 (când s-a înființat, cu o substanțială întârziere) și 2005, activitatea CNCND a fost restrânsă și a fost influențată de PSD.

Adevărată carieră a CNCND a început, am afirma, în anul 2005. Din acel moment, numărul hotărârilor a crescut substanțial, iar autonomia *de facto* a Colegiilor directoare a fost confirmată de multe ori prin deciziile luate. Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 (între timp amendată) și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării au avut un impact de amploare asupra fenomenului discriminării. Unele schimbări au fost imediat vizibile: dispariția afișelor de tip „nu angajăm țigani”, de pe avizierele oficiilor de muncă, sau „nu primim țigani” de la intrarea discotecilor, restaurantelor și barurilor.

Alte reușite au rămas doar la cunoștința grupului beneficiar, deși afectau statutul a zeci de mii de oameni. Un exemplu ar fi câștigarea de către cadrele didactice de la sate a dreptului de a candida pentru locurile de la oraș, printr-o decizie a Colegiului CNCD adoptată în urma petiției profesorului Emil Moise din Buzău. Având în vedere contextul social, un număr de decizii ale CNCD pot fi numite chiar curajoase. Am în vedere în primul rând doctrina dezvoltată de către CNCD în materia însemnelor religioase din instituțiile de educație publice. Chiar recent, Colegiul director al CNCD a luat o hotărâre remarcabilă, de recunoaștere a discriminării prin folosirea notei la disciplina *Religie* la calculul mediei finale/generale, în absența altor discipline facultative. Mă opresc însă cu exemplele. Bănuim că și alți cercetători care cunosc situația dinainte și după adoptarea O.G. nr. 137/2000 și înființarea CNCD recunosc saltul produs în combaterea fenomenului discriminării.

Noua Revistă de Drepturile Omului (NRDO) a început să colaboreze cu CNCD în anul 2006, într-un parteneriat menit să promoveze vizibilitatea instituției și să îmbunătățească standardele ei de lucru. De atunci, NRDO primește o finanțare trimestrială (pe număr) de la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. În contrapartidă, revistă asigură publicarea de materiale pe tema de interes comun. Apreciem că relația a fost pentru toată lumea convenabilă. CNCD acoperă parte din cheltuieli, dar contează și prin faptul că împinge atenția redacției spre o problemă centrală a drepturilor omului. Prin numărul de pagini alocate acestui domeniu, se poate susține că NRDO a devenit în parte o publicație dedicată subiectului discriminării (dacă folosim sensul larg pentru acest termen). Au fost publicate, număr de număr studii, documentare și hotărâri ale CNCD.

În contextul amintit, NRDO a devenit și un cadru unde s-a semnalat periodic ceea ce cercetătorii au considerat a fi „erorile CNCD”. Întrucât susținerea revistei de către Consiliu nu trebuia să aducă atingere neutralității ei profesionale, autorii au fost informați că au completă libertate în a analiza, în NRDO, hotărârile CNCD care li se păreau discutabile. Nu a existat niciodată vreun reproș și nici măcar o observație din partea administrației CNCD, față de o astfel de atitudine. Relația profesională și umană cu persoanele care lucrează în CNCD a fost întotdeauna cordială, în spiritul standardelor pe care le cere dedicația față de scopul comun. În ce privește „adevărul” în chestiunile de principiu ori tehnice ale discriminării, acesta este rezultatul activității de ansamblu a comunității științifice, a persoanelor cu competențe publice, a militanților.

Un număr de hotărâri ale CNCD luate de circa o jumătate de an ridică însă, apreciem, întrebări grave asupra recente funcționări a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării. Avem în vedere hotărârile care vizează discursuri și declarații implicând, direct sau indirect, lideri politici și partide. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a fost în situația de a se pronunța, în urma petițiilor sau autosesizărilor, asupra unor declarații privindu-i pe fostul premier Mihai Tudose, actuala premieră Viorica Dăncilă, președintele Klaus Iohannis și procurorul șef al DNA, Laura Codruța Kövesi, senatorul Șerban Nicolae, jurnalistul Corneliu Tudor Popescu, publicația umoristică *Times New Roman*. Aceste decizii ale Colegiului Director al CNCD au creat în opinia publică o puternică emoție. Un citat al *Deutsche Welle* este expresiv în acest sens: „...nu în orice țară se poate asista la halucinantele intervenții de cenzurare și manipulare politică a discursului public, luate, indirect, de o instituție precum Consiliul Național de Combatere a Discriminării. Care a ignorat, sau a reacționat excesiv de blând, prin *avertisment*, la monstruoșitățile ca revoltătoarele ofense și murdăriile misogine ale senatorului Șerban Nicolae, atacând-o josnic pe o colegă dintr-un partid neafiliat puterii, dar se manifestă draconic cu adversarii PSD”.

Într-un studiu din acest număr al revistei vom analiza în detaliu hotărârile amintite. Notăm aici doar că și procedurile, și criteriul celerității, și interpretarea noțiunilor și conținutul deciziilor reflectă o atitudine puternic politizată.

Autosesizarea reprezintă o competență puternică a CNCD. Ea îi crește puterea de intervenție în viața socială și, în același timp, responsabilitatea. Autosesizarea nu reprezintă „un drept suveran” al persoanelor alese în Colegiul Director în numele nu știu cărei reprezentativități publice. Transformarea ei într-un act arbitrar, năzuros ori orgolios, nu poate duce decât la discreditarea activității CNCD. Condițiile autosesizării sunt clare: atunci când un act de discriminare are o natură majoră, iar CNCD arată că veghează ca acesta să nu-și aibă loc în viața publică; atunci când discriminarea trebuie eliminată rapid și, deci, amânarea până când victimele ori vreun ONG interesat vor trimite petiția devine nerezonabilă. Pe agenda CNCD s-au aflat petiții fie grave, fie urgente, care au așteptat luni de zile pentru soluționare pe motivul agendei încărcare. De ce ar fi avut prioritate nimicuri precum compararea părului primierei Viorica Dăncilă cu podoaba capilară a pavianului cu mantie?

Dacă acceptăm că CNCD avea competența să trateze cazurile invocate, șochează asimetria cu care au judecat membrii Colegiului director al CNCD: avertisment pentru amenințarea spânzurării maghiarilor care arborează steaguri secuiești, anunțarea publică a existenței unor imagini cu sex anal, de o parte; pe de alta, amenzi pentru comparațiile insultătoare sau/și persiflante, ironice, provocatoare ale unor ziariști cunoscuți pentru caracterul lor iconoclast.

Pronunțându-se asupra unor declarații de natura insultei și calomniei, Colegiul Director al CNCD și-a extins sfera de cuprindere într-un domeniu al litigiilor sociale unde nu are ce să caute. Astfel de chestiuni nu pot fi decise decât de către judecători a căror independență și neutralitate sunt asigurate de reglementări ample și exigente. Nu e cazul membrilor Colegiului director. Luându-și dreptul de a amenda deținătorii site-ului *Times News Roman* cu suma de 16.000 de lei pentru o satiră obscenă la adresa partenerei de viață a președintelui PSD, Colegiul director a funcționat ca un prompt instrument de cenzură a presei. Redacția NRDO a fost întotdeauna critică la folosirea cuvintelor care rănesc, iar articolul pentru care a fost dată amenda folosește astfel de cuvinte. Însă tripla inadecvare a acelei hotărâri: echivalarea unei insulte cu discriminarea, tratarea unei satire asemenea textelor obișnuite și acordarea unei amenzi excesive, cu funcție de descurajare fac din cazul *Times News Roman* un caz limită în istoria sistemului de combatere a discriminării.

În hotărârile invocate anterior Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a funcționat ca o instituție de cenzură comandată politic. Ce s-a întâmplat ni se pare atât de periculos, încât, implicată în colaborări cu CNCD, redacția NRDO se simte datoră să se distanțeze de o astfel de evoluție. O astfel de atitudine a CNCD discreditează nu doar instituția, ci erodează chiar sistemul de combatere a discriminării în ansamblul lui.

Instituția este atât de importantă, combaterea discriminării are o astfel de miză, încât membrii Colegiului Director al CNCD au datoria să găsească o soluție prin care să ia distanță față de seria neagră a soluțiilor sale politizate.

Gabriel Andreescu
Director al *Noii Reviste de Drepturile Omului*